

Käräjäoikeuden äänitteet sekä tiedonhallinta

KANTELU

Kantelija on oikeuskanslerille 22.10.2021 osoittamassaan kirjoituksessa arvostellut Pohjois-Savon käräjäoikeuden menettelyä.

Kantelijan mukaan hän on ollut tyytymätön käräjäoikeuden 21.9.2021 antamaan tuomioon asiassa L 21/344. Asian jatkokäsittelyä varten hänen avustajansa on pyytänyt äänitallenteita käräjäoikeuden istunnosta. Avustajalle on vastattu 8.10.2021, että istuntosalin äänityslaitteissa oli ollut ongelmia eivätkä äänitykset ole tallentuneet.

Kantelija arvostelee sitä, ettei käräjäoikeus informoinut äänitallenteiden puuttumisesta hänen avustajaansa, kun tämä ilmoitti tyytymättömyyttä tuomioon, vaan vasta äänitallenteita pyydetäessä. Kantelija tuo esille, että äänitallenteet ovat merkitykselliset, koska käräjäoikeuden päätöksessä todetaan, että todistajien kertoma oli käräjäoikeuden mielestä riittävä, mutta kantelijan näkemyksen mukaan todistajille esitetyt kysymykset ja vastaukset olivat päinvastoin yksimieliset.

SELVITYS

Pohjois-Savon käräjäoikeuden laamanni on antanut 2.12.2021 päivätyn lausuntonsa ja kärjätuomari A selvityksensä, jotka toimitetaan ohessa kantelijalle.

RATKAISU

Arviointi

Istuntotallennuksen epäonnistumisesta ilmoittaminen

Oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelu on äänitettävä. Jos äänittäminen ei ole mahdollista, lausuma on sanatarkasti merkittävä pöytäkirjaan. Pykälän 2 momentissa säädetään, että jos äänittäminen lausuman lyhyiden vuoksi on ilmeisen tarpeetonta, pöytäkirjaan on äänittämisen sijasta tarkoin merkittävä, mitä asiassa on kerrottu. Pöytäkirjattu suullinen lausuma on heti luettava ja pöytäkirjaan on merkittävä lausuman antajan ilmoitus siitä, onko lausuma ymmärretty oikein.

Luvun 9 §:n mukaan asiaa käsittelevässä tuomioistuimessa todistelutallenne on tarpeellisilta osin saatettava kirjalliseen muotoon (*kirjallinen toisinto*), jos tuomioistuin katsoo sen edistävän asian käsittelyä. Tallenteesta voidaan valmistaa jäljennös, taikka se voidaan saattaa kirjalliseen muotoon myös, jos asianosainen tai joku muu sitä pyytää. Luvun 10 §:n mukaan äänite on säilytettävä vähintään kuuden kuukauden ajan asian ratkaisemisesta. Jos asiassa on haettu muutosta, äänite on kuitenkin säilytettävä, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 3 § 1 momentin 5 kohdan mukainen oikeudenkäyntiasiakirjan käsite pitää sisällään myös todistelun tallentamisessa syntyneet ääninauhat ([HE 13/2006 vp](#) s. 29). Lain 2 §:n 3 momentin mukaan siltä osin kuin tässä laissa ei toisin säädetä, tuomioistuimessa sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (julkisuuslaki) säädetään.

Selvityksestä ilmenee, että kantelua koskevassa asiassa äänitys istunnossa oli epäonnistunut kiinteällä Audico-järjestelmällä eikä todistelu tallentunut. Vika oli havaittu 21.9.2021 toimitetun istunnon jälkeen 23.9.2021, jolloin virastomestari on informoinut ongelmasta käräjäoikeuden henkilökuntaa. Kantelijan avustaja on pyytänyt käräjäoikeudelta äänitallenteita 7.10.2021 ja saanut käräjäoikeudelta seuraavana päivänä tiedon, että äänitykset eivät ole tallentuneet.

Kantelija on arvostellut sitä, ettei käräjäoikeus ilmoittanut äänityksen epäonnistumisesta ennen istuntotallenteiden pyytämistä.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen

tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Pykälän 2 momentin mukaan käsitteelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Totean, että oikeudenkäymiskaaren äänittämistä koskevien säännösten tarkoituksena on osaltaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaaminen asian kaikissa käsittelyn vaiheissa.

Nykyisessä oikeudenkäyntimenettelyssä suullista todistelua ei oikeudenkäymiskaaren 22 ja 24 luvuissa tarkemmin säädetyn tavoin kokonaisuudessaan kirjata pöytäkirjaan tai tuomioon, joten äänitteet ja niiden asianmukainen laatu ovat oikeusvarmuuden ja asianosaisten oikeusturvan kannalta varsin tärkeitä.

Äänittämisen keskeisenä tavoitteena on taata todistelun tallentaminen mahdollisimman luotettavasti muun muassa muutoksenhakutuomioistuinta varten. Äänitteestä on mahdollista saada parempi kuva asiassa esitetystä selvityksestä kuin kirjalliseen muotoon saatetusta lausumasta, sillä äänitteistä tulevat esiin myös käytetyt äänenpainot- ja vivahteet.

Nykyisessä oikeudenkäyntimenettelyssä todistelua ei oteta vastaan muutoksenhakutuomioistuimessa käräjäoikeuden ääni- tai muulta tallenteelta, vaan tarvittaessa muutoksenhakutuomioistuin toimittaa suullisen käsittelyn ja ottaa vastaan suullisen todistelun itse uudelleen. Käräjäoikeuden äänitteellä voi silti olla erittäin tärkeä merkitys myös muutoksenhakutuomioistuimessa. Näin saattaa olla esimerkiksi tilanteessa, jossa muutoksenhakutuomioistuimessa kuultavan esitetään poikkeavan siitä, mitä hän on aikaisemmin kertonut.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 47 §:ssä säädetään tilanteesta, jossa tuomioistuimessa kuultava suullisessa kertomuksessaan poikkeaa siitä, mitä hän on aikaisemmin tuomioistuimelle, syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle kertonut, tai ei anna kertomusta. Tällöin kuultavan aikaisempaa kertomusta saadaan käyttää todisteena siltä osin kuin suullinen kertomus poikkeaa aikaisemmasta kertomuksesta tai kuultava ei ole antanut kertomusta. Kysymys voi olla myös käräjäoikeudessa tehdystä äänitallenteesta.

Lähtökohtaisesti asianosainen valmistautuu muutoksenhakutuomioistuimen käsittelyyn luottaen siihen, että käräjäoikeudessa vastaanotetusta todistelusta on olemassa lainmukaiset äänitallenteet. Toisin sanoen asianosainen luottaa siihen, että tuomioistuin noudattaa oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:n 1 momentin mukaista velvoitetta todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisten tai muun henkilön kuulustelun äänittämisestä.

Asianosainen luottaa siihen, että hän voi tarvittaessa vedota äänitallenteisiin esimerkiksi tilanteessa, jossa kuultavan kertomus muutoksenhakutuomioistuimessa poikkeaisi aikaisemmasta

kertomuksesta. Vaikka käräjäoikeuden äänityksen epäonnistumista ei ole mahdollista jälkikäteen korjata, niin muutoksenhakutuomioistuimeen valmistautuville asianosaisille tieto äänityksen epäonnistumisesta saattaa olla varsin merkityksellinen.

Istuntotallenteiden toimittamiseen sovelletaan julkisuuslain ja oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain säännöksiä, eikä näiden nojalla käräjäoikeudelle ole ollut suoraan velvollisuutta ilmoittaa asianosaisille oma-aloitteisesti äänityksen epäonnistumisesta.

Katson kuitenkin, että tuomioistuimen velvollisuus ilmoittaa asianosaisille laissa säädetyn äänityksen epäonnistumisesta seuraa edellä mainitusta perustuslain 21 §:n säädöksestä sekä hyvän hallinnon mukaisesta palveluperiaatteesta ja luottamuksensuojasta, jonka mukaan viranomaisten toimien on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia.

Hyvän hallinnon periaatteista on säädetty hallintolain 2 luvussa. Vaikka hallintolakia ei sen 4 §:ssä olevan soveltamisalarajauksen perusteella sovelleta lainkäyttöön, on periaatteiden soveltaminen soveltuvin osin myös oikeusturvaa toteuttavan tuomioistuimen toiminnassa omiaan turvaamaan asiakkaiden asianmukaista kohtelua ja lisäämään kokemusta tuomioistuimen toiminnan asianmukaisuudesta. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kokemus on sidoksissa paitsi itse ratkaisun laadukkuuteen myös asianosaisen kokemaan kohteluun tuomioistuinkäsittelyn eri vaiheissa.

Perustuslain 21 §:ä koskevissa esitöissä (HE 309/1993 vp) on korostettu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon toteutumista kokonaisuutena. Esitöissä on todettu, että sekä vaatimus virkatoiminnan puolueettomuudesta että hallintomenettelylain (598/82) (nyttym. hallintolain) ilmentämä palveluperiaate voidaan liittää 1 momentissa asetettuun asianmukaisen käsittelyn vaatimukseen ([HE 309/1993 vp](#) s. 74).

Hyvän hallinnon mukainen luottamuksensuoja merkitsee, että yksityisen henkilön, tai muun oikeussubjektin, tulee voida luottaa siihen, että viranomaisen toiminta ei yllättäen muutu ainakaan siltä osin kuin se vaikuttaa yksityisen oikeuteen negatiivisesti. Tässä mielessä luottamuksensuojaa voidaan pitää myös oikeusvarmuuden ja oikeusturvan takeena, jonka toteuttaminen on tuomioistuimen perustehtävä.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon kokonaisuus tarkoittaa paitsi niiden joskus vaikeaa tosistaan erotettavuutta myös niiden keskinäistä riippuvuutta. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kokemus on sidoksissa paitsi itse ratkaisun laadukkuuteen myös asianosaisen kokemaan kohteluun tuomioistuinkäsittelyn eri vaiheissa. Hyvään hallintoon kuuluvan palveluperiaatteen soveltamisen myös tuomioistuimissa voi katsoa olevan yksi keskeisistä kei-

noista asianmukaisen kohtelun turvaamisessa. Hallintolain 4 §:n lainkäyttöä koskevan soveltamisalarajauksen ei voi nähdäkseni katsoa tarkoittavan sitä, etteikö palveluperiaate voisi tulla tuomioistuimessa sovellettavaksi niissä tilanteissa, joissa lainkäyttöä koskevista säädöksistä itsestään ei seuraa mitään nimenomaista ja yksilöityä toimintavelvoitetta.

Tuomioistuimella on oikeudenkäymiskaaren perusteella velvollisuus lain säätämässä tilanteissa tehdä äänitallenteet. Oikeudenhoidon asiakkaan tulee voida luottaa viranomaisten toiminnan oikeellisuuteen ja virheettömyyteen eli tässä tapauksessa tallentumisen onnistumiseen. Äänityksellä voi olla olennainen merkitys henkilön oikeusturvan toteutumiselle muutoksenhakutuomioistuimessa. Mikäli tuomioistuin ei ilmoita asiasta, niin asianosaiset varautuvat muutoksenhakuun olettaen perusteettomasti, että äänitteet ovat heillä tarvittaessa tuomioistuimessa käytävissä. Ilmoitus äänityksen epäonnistumisesta on tehtävissä asianosaisille vähäisellä vaivalla eikä asiasta ilmoittaminen merkitse minkäänlaista ristiriitaa tuomioistuimen riippumattomuuden kanssa.

Edellä esiintuodut seikat huomioon ottaen esitän käsitykseni, että perustuslain 21 §:n sekä hyvän hallinnon mukaisen palveluperiaatteen ja luottamuksensuojan nojalla tuomioistuimen tulee ilmoittaa äänityksen epäonnistumisesta asianosaisille oma-aloitteisesti.

Edellä todetulla tavalla äänitteet ja niiden asianmukainen laatu ovat oikeusvarmuuden ja asianosaisten oikeusturvan kannalta tärkeitä. Äänityksen onnistuminen voidaan helposti varmistaa ennen istuntoa tehtävällä testiäänityksellä.

Käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun tallennuksen onnistumisen merkitys tulee kasvamaan entisestään 28.1.2022 vahvistetun oikeudenkäymiskaaren muuttamista koskevan lain (96/2022) myötä. Lakimuutoksen perusteella muutoksenhakutuomioistuin voi ottaa suullisen todistelun vastaan käräjäoikeudessa suullisesta todistelusta tehdystä kuva- ja äänitallenteelta eikä todistajien ja muiden oikeudenkäynnissä kuulusteltavien tarvitse saapua hovioikeuteen. Lain voimaantulosta säädetään erikseen lailla.

Käräjäoikeuden selvityksen mukaan äänityksen epäonnistuminen on johtunut lyhytaikaisesta teknisestä viasta, joka on saatu korjattua. Vian havaitsemista oli osin vaikeuttanut se, että järjestelmä oli sinänsä luonut äänitiedostot ja vaikuttanut näin toimineen asianmukaisesti. Asiassa oli sittemmin ilmennyt, että istunnosta oli olemassa toinen äänite.

Käräjäoikeuden laamanni on pahoitellut kantelijalle äänityksen epäonnistumisesta ja toista äänitettä koskeneesta tietokatkoksesta aiheutunutta vaivaa ja harmia. Käräjätuomari on esittänyt kantelijan avustajalle pahoittelut siitä, että äänitteestä oli annettu virheellistä tietoa.

Tiedonhallinta

Oikeuskanslerille osoitetun kantelun tutkimiseksi käräjäoikeutta oli pyydetty hankkimaan tarpeellinen selvitys, jolloin käräjäoikeudessa on ilmennyt, että istunto oli äänitetty myös kannettavalla äänityslaitteella. Samassa on ilmennyt, että maa-oikeutena toimiva käräjäoikeus käyttää tavanomaisesti kannettavia äänityslaitteita istunnoissaan. Istunnosta oli siten olemassa tallenne, joka on lähetetty kantelijan asiamiehelle 1.11.2021.

Käräjäoikeuden lausunnossa on todettu, ettei kantelijan asiamiehelle osattu kertoa toisella laitteella äänitettyjen tallenteiden olemassaolosta johtuen tiedonkulussa tapahtuneesta katkoksesta, mihin oli vaikuttanut muun ohella se, että asian ratkaissut kärjätuomari oli siirtynyt toiseen käräjäoikeuteen ja myös kärjäsihteeri oli jäänyt pois töistä. Istuntokansliassa kukaan ei ole huomannut keskustella äänitysongelmasta maa-oikeusinsinöörin kanssa, joka olisi voinut kertoa, että istunnosta oli olemassa maa-oikeuden käyttämällä laitteella tallennettu toinen äänite.

Pidän käräjäoikeuden tiedonhallinnan kannalta varsin ongelmallisena, että oikeuden tekemästä äänitteestä ei ole ollut mitään merkintää käräjäoikeuden rekisterissä eikä kantelijan avustajan tietopyyntöön vastauksen antaneella ole näin ollen ollut tietoa toisella laitteella tehdystä äänityksestä. Tämä on johtanut siihen, että kantelijan avustajalle on virheellisesti ilmoitettu, ettei pyydettyä äänitettä istunnosta ole. Äänitteen olemassaolo on selvinnyt osin sattumanvaraisesti vasta asianosaisen tehtyä kantelun oikeuskanslerille. Äänitteellä olevilla todistajien kertomuksilla on kantelijan mukaan keskeinen merkitys muutoksenhaussa.

Julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) tarkoituksena on muun ohella varmistaa viranomaisten tietoa-aineistojen yhdenmukainen ja laadukas hallinta sekä tietoturvallinen käsittely julkisuusperiaatteen toteuttamiseksi sekä mahdollistaa viranomaisten tietoa-aineistojen turvallinen ja tehokas hyödyntäminen, jotta viranomainen voi hoitaa tehtävänsä ja tarjota palvelunsa hallinnon asiakkaille hyvää hallintoa noudattaen tuloksellisesti ja laadukkaasti. Lakia sovelletaan tietyin rajoituksin myös lainkäyttöön.

Tuomioistuimien on laissa tarkoitettu tiedonhallintayksikö, jonka tehtävänä on järjestää tiedonhallinta lain vaatimusten mukaisesti. Lain 25 §:n mukaan viranomaisen on rekisteröitävä viipymättä sen laatima asiakirja asiarekisteriin. Lain 28 §:n mukaan tiedonhallintayksikön on julkisuusperiaatteen toteuttamista varten ylläpidettävä kuvausta sen hallinnoimista tietovarannoista ja asiarekisteristä. Tiedonhallintayksikön on julkaistava kuvaus yleisessä tietoverkossa siltä osin kuin kuvauksen tiedot eivät ole salassa pidettäviä. [Pohjois-Savon käräjäoikeuden verkkosivuilta](#) ei 7.2.2022 löydy kyseistä asiakirjakuvausta.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Kiinnitän Pohjois-Savon kärjäoikeuden huomiota julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain noudattamiseen.

Saatan lisäksi kärjäoikeuden tietoon edellä esittämäni käsitykseni tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa äänityksen epäonnistumisesta asianosaisille oma-aloitteisesti.

Tässä tarkoituksessa lähetän päätökseni Pohjois-Savon kärjäoikeuden laamannille.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Juho Lehtimäki